

Elfelejtett hegedűsök...

Egykor élt, ma már elfelejtett kiváló hegedűseink megérdemelnék, hogy játéuk önálló CD-sorozat kiadásával, szélesebb körben is ismertté váljon. Vannak köztük, akik elsősorban zeneszerzőként, pedagógusként, vagy írásaik révén érdemlik ki, hogy emlékezzünk rájuk. Összeállításunk a fenti gondolatok jegyében készült.

FODOR JÓZSEF ANDRÁS

(Szül.: 1751, Venlo, Hollandia – megh.: 1828, Szentpétervár)

Fodor József András egy Hollandiába kivándorolt, magyar huszárkapitány, Fodor Károly első gyermeke volt. 1787-ben, Párizsban Montmorency herceg karmestere lett, és a hercegné egyik előkelő udvarhölgyét vette feleségül. Amikor a forradalom idején a hercegi családnak menekülnie kellett, családjával Hollandiába, majd 1794-ben Szentpétervárra költözött, ahol Kurakin hercegnél lett karmester. Művei: hét hegedűverseny, hat vonósnégyes, és caprice-ok (az E-dúr és az Esz-dúr Budapesten, a Liszt Ferenc múzeum könyvtárában megtalálható).

Testvérei, Károly és Antal neves zongoraművészek voltak.

Fodor József András leánya, Jozefin 1789. október 13-án született Párizsban, és 1870 augusztus 14. körül hunyt el Saint-Genisben. Híres szoprán énekesnő volt, alakját Jókai Mór az „Egy magyar nábob” című regényében örökítette meg. Szentpétervárott Fioravanti „Contatrici villane” c. operájának főszerepével debütált olyan sikerrel, hogy utána hatvanszor énekelte egymás után ezt a szerepet. 1814-ben Párizsban a Théâtre Feydeau, majd az Odéon olasz operaelőadásainak ünnepelt művésznője lett. 1816-1818 között Londonban, 1810-ben Velencében szerepelt, 1820-ban Rossini „Sevillai borbély”-át vitte sikerre Párizsban. 1822-ben és 1824-ben Nápolyban élt, 1823-ban Bécsben szerepelt. 1825 decemberében ismét a párizsi Odéonban lépett fel Rossini „Semiramis”-ában, mely alkalommal tragikus módon, előadás közben vesztette el a hangját. 1828-ban Nápolyban keresett gyógyulást. 1833-ban még egyszer és utoljára fellépett Bordeauxban, de már nem a régi sikerrel, és ettől

kezdve az egykor ünnepezt énekesnőnek nyoma veszett. „Réflexions et conseils sur l'art du chant” című munkája 1857-ben jelent meg Párizsban. Leánya, Enrichetto 1846-1849-ben a berlini Fr. Wilhelmstadt. Theaterben lépett fel, mint énekesnő. (lásd: Zenei lexikon, 1930, I., 314. l. és Brockhaus-Riemann zenei lexikon, 1983, I., 585. l.).

A hegedűjáték történetével foglalkozó forrásművek sorában kiemelkedő fontosságúnak számít a Zimonyban (Semlin, ma Zemun) született Joachim-növendéknek (később a berlini Hochschule tanárának), Andreas Mosernak (1859–1925) „Geschichte des Violinspiels” címmel, 1923-ban megjelent munkája. A Fodor József Andrásról készült ismertetés a könyv második, javított és bővített kiadásának 46. oldalán olvasható. (A kiadvány Hans-Joachim Nösselt nevéhez fűződik, és 1967-ben jelent meg a németországi Tutzingban.)

Fodor József András (1751-1828) híres magyar művészcsalád legidősebb tagja, aki amellet, hogy nemzetközileg ismert hegedűsként tartották számon, kora leggyakrabban játszott komponistái közé tartozott. Hollandiában, Venlo-ban született, egy hannoveri szolgálatban álló katonatiszt fiaként, és miután elvégezte tanulmányait Franz Bendánál (megj.: cseh hegedűművész, 1733-1786 között Neu-Ruppinban Frigyes porosz trónörökös zenekarának tagja, illetve az utolsó öt évben koncertmestere), koncertezni kezdett, és 1781-ben sikeresen lépett fel Párizsban, ahol 1787-ig mint hegedűtanár telepedett le. Emellett Montmorency herceg szólóhegedűseként működött. 1792-ben Szentpétervárra ment, ott is halt meg.

Spoehr még 1803-ban hallotta őt játszani Szentpétervárott, amiről a következőket jegyezte be naplójába:

„...Most Fodor úr következett egy saját maga által készített versenyművel, de ez most rosszabbnak tűnt számomra, mint amilyennek a művet ismertem. Játéka sem volt a kedvemre. Ugyan tisztán hegedült, és játéka meglehetősen jártasságot árult el, de hiányzott belőle a melegség és a finom ízlés. A gyors meneteknél mindig ugratott vonót használt, aminek hallgatása egy idő után elviselhetetlenné vált.”

Fodor kompozíciói közül, a zeneiség szempontjából nézve, kedvező benyomást tesz hegedűre írott, „Hat szonátá”-ja (op. 29), a szokásos basszus-kíséret helyett második hegedű-kísérettel, amely műfaját tekintve páratlan, és annakidején elég gyakran került előadásra.

Tizenhárom hegedűversenye közül némelyik, a bennük lévő gyors menetek sajátosságai tekintetében Pierre Rode műveit juttatják eszünkbe, azzal a különbséggel, hogy a francia hegedűsnél a motívika kezelése jóval plasztikusabban jut kifejezésre. Számtalan hegedűduóját a zenekedvelők körében szívesen játszották egészen századunk elejéig.

RIEDING OSZKÁR

(Szül.: 1840. Stettin, azonos a lengyelországi Szczecin-nel – megh.: 1918. Celje, Szlavónia, a település német neve Cilli)

Tanulmányait a berlini Neue Akademie der Tonkunst-on végezte, majd az 1860-as évek végén Lipcsében volt koncertmester. Később Bécsbe került, onnan Richter János hozta Budapestre az Opera zenekarához, ahol a prím-szólam tagjaként működött több mint harminc éven át, 1871-től 1903-ig (lásd: „A budapesti operaház 100 éve”, 528. l.). Nyugalomba vonulását a Zenevilág 1905. december 16-i száma adta hírül, megemlítve, hogy a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának tagja volt. (Lásd „A Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának 125 esztendeje” c. kiadvány 52. oldalát, amely szerint még 1903-ban is a prím-szólam tagja volt.)

Nyugalomba vonulását követően teljes visszavonultságban élt a szlavóniai Celje nevű településen.

Laaber: Lexikon der Violine (2004) c. kiadványának 526. oldalán a következők olvashatók róla:

Rieding Oszkár történelmi jelentősége mindenekelőtt a magyar főváros, Budapest zenei életének előmozdítása során kifejtett tevékenységében rejlik, ahol 1871-től karmesterként működött. (Megj.: ezt a tevékenységét az általunk ismert hazai források nem említik.)

A hegedűmuzsika terén jelentősek a növendékek számára írt versenyművei, amelyek még ma is a hegedűtanítás irodalmá-

nak elválaszthatatlan részeként hallhatók, ugyanakkor többi, főként a XIX. század kései évtizedeinek divatját, ízlését tükröző művei gyakorlatilag feledésbe merültek. Ezekben a tanulók számára készített versenyművekben és koncertinókban éppen azt a módszeresen alkalmazott hegedűjátékbeli jártasságot kedvelik, amellyel Rieding az ifjú hegedűsöket a zongorával (illetve zenekarral) való együtt játékba bevezeti. Emellett vannak bizonyos kompozíciók, amelyek nagyon jól megfelelnek a különböző szintre jutott tanulók teljesítményének: ilyenek a G-dúr koncert (op. 34), a h-moll (op. 35.) és a D-dúr (op. 36), amelyek olyan alapszintű technikai követelményeket támasztanak, amelyekkel egy előrehaladottabb kezdő hegedűs is meg tud birkózni. A muzsika forrásainak módszertani megközelítése vonatkozásában az eredmény mindig igen sikeres, de kiválóan alkalmas a szép hangképzés kialakítása szempontjából is. Mindegyik koncertjére jellemző a koncepcióban való gondolkodás, hogy az alkalomadtán előforduló kettősfogások, vagy gyors menetek a könnyed játékmód figyelembevételével vannak elhelyezve, és gyakorlásuk nem igényel különösebb idő-ráfördítást. Az említett művek hangterjedelme kizárólag az első fekvésre korlátozódik, magában rejtve azt az előnyt is, hogy a tanár által adott, megfelelő instrukciókat követően, akár fekvésben is megoldhatók a kezdő növendék számára.

Rieding egyéb kompozíciói, mint az egy tételes „Concertino in ungarischer Weise, a-moll” (op. 21), a háromtételes D-dúr versenymű (op. 25), valamint a szintén egy tételes e-moll koncert (op. 7) ezzel szemben már magasabb nehézségi fok felé vezetik a növendéket, és eljátszásukhoz szükség van a harmadik (op. 21), az ötödik (op. 25), és a hetedik (op. 7) fekvés használatára is, továbbá jelentős szerephez jut bennük a könnyed játékmód, amihez uralni kell tudni a vonót.

KÜZDŐ VIKTOR

(Szül.: Budapest, 1869. szept. 18. –
megh.: ?)

Huber Károlynál, Isidor Lotto-nál (Lambert-Joseph Massart francia hegedűművész 1840-ben született, kiváló tanítványánál), és Auer Lipótnál tanult. Szólistaként Budapesten debütált 1882-ben. Sikeres európai turnén vett részt, majd 1884-ben, csodagyerekként került az Egyesült Államokba. 1894-től New Yorkban tanított. Több hegedűre írott kompozíciója is van. (Albert

Bachmann: An Encyclopedia of the Violin, New York, 1925, illetve Da Capo Press, 1966.)

A szegedi Somogyi-könyvtár anyagában található Vasváry Ödön-gyűjtemény (amely az Amerikába került magyarok tevékenységével kapcsolatos adatokat gyűjtötte össze) felsorolja, mely lapokban található zenei írásai.

Az 1903-1918 között, Bostonban, havonta kiadott „The Musician” c. zenei lapban megjelent írásai a következők: „Can everybody learn to play the violin?” (1915. febr., 20. köt., 127-128. l.), „Greatest living violinist” (1915. szept., 20. köt., 604. l.), „Task of the violin bow” (1915. nov., 20. köt., 732. l.), „First aid to the inexperienced violin teacher” (1917. márc., 22. köt., 223. l.).

A „Musical Courier”-ben 1915. szept. 23-án (28 ?), majd nov. 11-én is jelent meg egy írása („About Leopold Auer’s method”), továbbá egy újabb cikke Leopold Auerről (Auer Lipótól) a New York Times 1918. márc. 17-i számában. Auer Lipót „My long life in Music” c. életrajzi munkájának 18. fejezetében, az Elba partján fekvő Loschwitz-ban, 1912 nyarán nála tanult, kiváló fiatal amerikai hegedűsök között említi Küzdő Viktort, aki valószínűleg az írásunkban szereplő, budapesti születésű hegedűs fia lehetett.

PÁSZTORY PÁLMA

(Szül.: Budapest, 1884. máj. 23. –
megh.: 1960)

Az alábbi írás Wasielewski: „Die Violine und ihre Meister” (Lipscse, 1927, 698-699. l.) című könyvében jelent meg, amit 1968-ban újra kiadtak.

A valóban mestere, Joachim József szellemében tevékenykedő növendék, Pásztory Pálma egy ügyvéd lányaként született Budapesten. Öt éves korától tanult zongorázni rendkívül muzikális édesanyjától, aki Liszt és Volkmann Róbert kedvenc tanítványa volt. Hét éves korában Bécsben, Duesburgnál kezdett hegedülni. 1893-ban édesanyja Aug. Göllerich felesége lett, és Nürnbergbe költöztek, ahol Pálma Blankensee-nél folytatta hegedűtanulmányait. Frankfurt am Main-ban Bassermann-nál és Knorr-nál részesült további hegedűoktatásban a Hochschen konzervatóriumban, miközben általános képzésre a Frielinghaus Intézetbe járt. Tizenöt évesen, 1899-ben került Joachimhoz Berlinbe, ahol három év múlva fejezte be tanulmányait. A következő évben Mendelssohn-díjat nyert a

Beethoven-koncert kiváló tolmácsolásáért. Közben szülei a Duna menti Linzbe költöztek át, ahová Pálma is követte őket, hogy a pedagógiában, és a nevelőapja által vezetett filharmoniai koncerteken tevékenykedjen vezető szerepkörben. 1908-ban Max Reger hívására Lipcsébe ment, és éveken át koncertezett együtt a mesterrel, a legjelentősebb hegedűre és zongorára írott művek egész sorát játszva el, illetve szólóhegedűszonátákat adva elő ezeken a hangversenyeken. 1910-ben Reger hegedűversenyét a szerző vezényletével játszotta Berlinben, stb. A Regerrel való együttműködés mellett előszeretettel viselte gondját Bach, Beethoven és Brahms műveinek, de nyitott volt a kortárs zene irányába is. 1918-ban házasságot kötött Hugo Erdman szociálhigiénikussal, a biológiai kongresszusok megalapítójával. Ezt követően néhány évre feladta az igen sikeres koncertezést, s közben zeneirodalmi tevékenységet folytatott, majd ismét hangversenyezni kezdett. Pásztory Pálmát az általa képviselt, komoly művészeti irány révén korunk egyik legfigyelemreméltóbb hegedűseként tartják számon.

GYÁRFÁS IBOLYKA

(Szül.: Budapest, 1901 – megh.: ?)

Gyárfás Ibolyka 1908-ban, elsőéves akadémistaként kezdte meg tanulmányait a budapesti Zeneakadémián, Hubay Jenőnél. A Zeneakadémia évkönyvei szerint 1912-ig négy akadémiai osztályt végzett el, majd kimaradt. Hubay kiváló növendékéről hiába keresünk adatokat zenei lexikonjainkban. Max Grünberg „Meister der Violine” című könyve 1925-ben jelent meg (Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart-Berlin), amelynek 237–238. oldalán az alábbiak olvashatók.

Ha egy gyermek már négy és fél éves korától olyan ügyességgel bír, hogy minden szülői és tanári segítség nélkül képes egy hegedűdarabot megtanulni egy értéktelen, vásári hegedűn, nagy tehetséggel és erős akarattal kell rendelkeznie. Ez könnyebb a zongorán, ahol a billentyűk ott vannak a gyermek szeméi előtt, de a hegedű esetében ehhez jelentékeny ügyességre, éles zenei hallásra, és ösztönösen jó hangszer- és vonókezelésre van szükség.

Ezt a „triükköt” valósította meg Gyárfás Ibolyka. A hegedű iránti érzett zeneszeretettől hajtva, amihez a szülők részéről nem kapott segítséget, saját maga öltötte ki első gyakorlatait – egyszerre volt tanár és növendék. Három hétig tartó igyekezet után hozzátartozóit egy hegedű-ballada elő-

adásával lepte meg, bizonyítva, hogy rendkívüli tehetséggel rendelkezik. A családhoz bejáratos barátok ezt követően Hubay Jenőnél kezdtek érdeklődni, jelezve, hogy kis honfitársának leghőbb vágya, hogy szabályszerű hegedűoktatásban részesüljön. Miután a mester felmérte a kislány rátermettségét, úgy rendelkezett, hogy Ibolyka kerüljön Stössel kisasszonyhoz, egy fiatal hegedűtanárhoz, aki korábban növendéke volt, és akiben megbízott. Néhány év múlva Hubay vette magához a jó technikai adottságokkal rendelkező, gondosan felkészített gyermeket, aki annyit fejlődött, hogy nyolc éves korától már Paganini-etüdöket tudott játszani, és ezeket koncerten is előadta. A közben tíz évvé cseperedett kis művésznő 1911–12 telén négy hónapot töltött Berlinben. Meghallgatta és megfigyelte az itt fellépő, híres hegedűsök játékát, ami zenei fejlődésére jelentős hatást gyakorolt. Zeneileg sokkal érettebben tért vissza Budapestre – ahol 1901-ben született – és Hubay tanácsára megtette az előkészületeket egy londoni fellépést illetően amelyre a következő évben került sor. Mind Ibolyka személye, mind pedig művészete igen készséges fogadtatásra talált az angol fővárosban. Maga Alexandra királyné is jóindulatú érdeklődést mutatott iránta, lehetővé téve, hogy az udvarnál is fellépjen. A brüsszeli királyi udvarhoz küldött ajánló levelének köszönhetően Ibolyka Belgiumban is koncertezett. Itt is megtalálta az utat az előkelő társasághoz, és a legszívesebb fogadtatásban részesült a királynénál is. Az északi államokban tett turnén szerzett kellemes benyomásokat követően hazájába tért vissza, ahol most már komolyabb tanulmányok következtek. A fiatal virtuóz következő útja Itáliába vezetett, ahol sikeresen lépett fel a fővárosában. Különleges kitiüntetés érte Genovában, ahol Paganini hegedűjén játszhatott, amit az ottani múzeumban őriznek. A tudásának csúcsára érkezett művésznő 1916-ban Ausztriában, Németországban, Hollandiában, a skandináv államokban és Bulgáriában koncertezett. Az év decemberében, első berlini fellépése elvitathatatlanul sikeres volt. Jól boldogult a legnehezebb technikai feladatokkal, meleg, változatos hangon hegedült, és félreérthetetlenül erőteljes muzikalitással, temperamentummal előadott programja azt a benyomást hagyta maga után, hogy jelentős művésznőt hallottunk, akinek nevét meg kell őrizniünk emlékezetünkben. A kiváló virtuóz hegedűs későbbi koncertjei még csak megerősítették a játékaról nyert kedvező véleményt, és igazolták azt a hírnevet,

amellyel a zenekedvelők legszélesebb körét megörvendeztette.

ZILZER IBOLYKA

(Szül.: 1906 körül – megh.: ?)

A budapesti Zeneakadémia hegedű előkészítőjének I. osztályába 1914-ben vették fel, ahol Bloch Józsefhez került. A IV. előkészítő osztályt 1918-ban fejezte be, és még ebben az évben, első éves akadémistaként kezdte meg tanulmányait Hubay Jenőnél. Az 1919. március 20-án tartott házi hangversenyen Vieuxtemps: Fantasia appassionata c. művét adta elő. Az 1919–20-as tanévben már a III. akadémiai osztályt végzi Studer Oszkárnál, majd 1920–21-ben IV. osztályos Kemény Rezsőnél (az 1920. nov. 12-én megtartott intézeti hangversenyen Lalo: Spanyol szimfónia c. művével lépett fel.) Utoljára 1921. május 7-én szerepelt növendékként a Zeneakadémián, amikor Weiner Leó kamarazene-növendékeként Grieg: F-dúr hegedűszonátáját adta elő Bartók Ilonával.

(Nővére, Zilzer Piroska Budapesten, majd Bécsben is fellépett, és rendkívül kedvező kritikát kapott, lásd: Ungarischer Künstler Almanach, 1929. Az 1915–16-os tanévben Szendy Árpádnál első éves zongorista növendék volt a Zeneakadémián, majd kimaradt.)

Zilzer Ibolyka sikeres szerepléseiről annakidején a Neues Pester Journal, az Allgemeine Musikzeitung (Berlin), a Vossische Zeitung és a Berliner Lokalanzeiger számoltak be (lásd: Ungarischer Künstler Almanach, 1929.).

Thomas L. Clear a következőket írja róla 1975-ös hanglemez-kiadványának ismertetőjében:

„Az összeállításunkban bemutatott nagy emberek összes, ránk maradt gramofonfelvételei között a leginkább zavarba ejtő rejtély ennek a művésznőnek a nevéhez kapcsolódik. Neve, honfitársához, Szentgyörgyi Lászlóhoz hasonlóan, megtalálható az 1929-ben megjelent „Ungarischer Künstler Almanach”-ban, néhány sajtókritika kíséretében, és miként Szentgyörgyi esetében, róla is a felvételek mondanak véleményt. De azok meg is teszik. Bizonyára Hubay-növendék volt, születésének idejét 1910 tájára tenném. Sok felvétele van, széles repertoárral rendelkezett, játszott többek között a két Beethoven-románcot, Wieniawski „Souvenir de Moscow”-ját, és Sarasate „Carmen-fantáziá”-ját. Szép hegedűhangja, az interpretációval kapcsol-

Zilzer Ibolyka

latos problémák mesteri megoldása, továbbá, hogy felvételei egyáltalán nem jelentek meg mikrobarázdás lemezen – mindez bőven igazolja, miért szerepel mindjárt két művel ezen a lemezen, és ilyenkor azt kívánom, bár csak lett volna annyi eszem, hogy Budapestre jöjjenek az 1920-as, 1930-as években. Vajon hol lehet ma?...”

A lemezen Zilzer Ibolyka Vecsey „Valse Triste”, és Albeniz „Malaguena” (Op. 71/6) című művét játssza.

KERÉKJÁRTÓ GYULA (DUCI)

(Szül.: 1898. Budapest – Megh.: 1962
California, USA)

A zeneakadémiai évkönyv tanúsága szerint 1907-ben kezdte meg hegedűtanulmányait az első akadémiai előkészítő osztályban, Szerémi Gusztávnál. A következő tanévben már a III. előkészítőt végzi. 1909-től első akadémista Hubay Jenőnél, majd 1911–12-ben harmadikos, de ekkor kimarad. 1914–15-ben Hubay művészképzős növendéke. Gyermekkorától kezdve számos európai hangversenykörúton vett részt, és szinte példátlan virtuozitásával, nagyszerű előadóművészetével általános feltűnést keltett. 1922-től az Egyesült Államokban élt.

Lássuk, mi olvasható róla a budapesti Zeneakadémia stúdiójában található, 1975-ben, Thomas L. Clear által, „Augmented History of the Violin on Records (1920–1950)” címmel kiadott, amerikai hanglemez-sorozat ismertetőjében. (A három, MN 1949 A-C jelzettel található mikrobarázdás lemez CD-n is hozzáférhető, illetve

a Régi Zeneakadémia hangtárában is hallgatható. Kerékjártó ezen a lemezen Hubay egyik csárdajelenetét adja elő.)

„Látom, hogy tévesen írtam a nevét a címkére, de úgy gondolom, meg fogják nekem bocsátani ezt a hiányosságot. Ismét egy nagyszerű művész, akiről jóformán semmiféle adat nem található az amerikai könyvtárakban, habár lemezei, a Columbia által készített, legkorábbi, akusztikus lemezekről kezdve egészen a jelenlegi, Fawick-kompozíciókat tartalmazó (Omega címkével megjelent) mikrobarázds lemezig, mindent túlszárnyaló muzikalitásról árulkodnak. Csaknem bizonyos, hogy Hubay-növendék, akiről azt mondták nekem, hogy Svájcban akkora rajongással vették körül, játéka olyan lelkesedést és izgalmat váltott ki, hogy hangversenyei után a közönség tagjai a vállukra szokták venni, és úgy vitték a szállodáig! Nyilvánvalóan Californiában töltötte utolsó éveit, az üzleti életben, és legalább egy filmben mindenképpen szerepelt. Az itt kiválasztott művet jobban játssza, mint maga a szerző, annak ellenére, hogy a felvétel zongorakisérettel készült. Olyan érzésem van, hogy sok csúcs-színvonalú szólóest és felvétel lehetőségét mulasztottuk el, ennek a művésznak meg nem érdemelt mellőzése miatt.

Hogy többet tudjunk meg erről a kiváló, magyar hegedűsről, olvassunk bele Vidéki Ödön írásába, amely „A Zene” című folyóirat 1914. évi, VI. évfolyamának januári számában jelent meg. (Vidéki Ödön a Zeneakadémia 1887-88-as évkönyvében, a hegedű tanszak elsőéves hallgatójaként szerepel.) Írásának stílusa és hőfoka a kor hangulatát idézi, de teljesen egybevág az amerikai lemezkatalógus megállapításával. (A cikk szerzőjének a különleges tehetségek gyakorlásával kapcsolatos, túlhaladott álláspontját itt nem kívánjuk taglalni.)

Kerékjártó Gyula

Három éves koráig a szülei kétségbeesetten észlelték, hogy nem tud megtanulni beszélni. Már-már azt hitték, hogy néma marad. Atyja, aki nagyon művelt és inkább a transcendentalis szférákban mozgó elme, ezérféle módszert eszelt ki, gyermeke megszólaltatására. Véletlen vezette nyomra. A zongoránál ülve egyes hangokat ütögetett le hosszan és gyakran ismételve. A szomszéd szobában játszadozó gyermek lassan kisomfordált és elmélázva hallgatta az intenzíven rezgő hullámokat. A hangok a diatonikus skála típusában emelkedtek és szálltak alá

és a gyermek, az ember veleszületett ősi hajlamával, öntudatlanul nyitván meg az ajkait, követte a hangokat és énekelni kezdett – tisztán, határozottan meg nem tévesztendő biztossággal. Másnap a zongora mellett lepte meg az atyja. A székre mászva ott kuporgott a billentyűk előtt és kereste a tegnap hallottakat és íme, – kiverte a hangsort, abban a sorrendben, ahogyan az előző napon hallotta. E megnyilatkozásra folytatódott a kísérletezés. Énekelve neveztek meg neki az egyes hangokat és a piczi száj utána gögicsélte mind. Később össze-vissza kevert hangmagasságokkal próbálkoztak, de a kis Duci egyszer sem tévedett. A jég meg volt törve és a zene ábécéje után a többi betű már magától ment az öntudatba. Hamarosan megtanult beszélni, pár hét alatta a hallott dallamot úgy énekelte, mint a felnőttek. A zongorán nyomban kibillentyűzött mindent, a leüttött hangot eltalálta gondolkodás nélkül. Egyszer a házuk előtt elrobogó gépkocsi túlkölését hallva nekirentott a zongorának és keresgélés nélkül ütötte meg a billentyűt, ámulatba ejtve szüleit. Minthogy ezzel a váratlan fordulattal bebizonyosodott a kisfiú abszolút hallása, rögtön megfogalmazott szüleinek az elhatározás, hogy rendszeres zenei kiképzésben fogják részesíteni. Erre azonnal nyílt is alkalom. Anyja, aki maga is nagy zenei talentum és kitünően zongorázik, rögtön hozzá fogott a tanításhoz. Rövid bevezetés után a Chován-féle zongoraiskola került a kottapolcra. A 4 éves Duci minden nehézség nélkül küzdötte le a kezdetben felmerülő technikai akadályokat. Nem telt bele 3-4 hónap és minden gyakorlatot könyv nélkül recitált. Egyszeri-kétszeri átjátszás után minden belevésődött az emlékezetébe. Már darabot is kezdett. Kicsi kezecskéivel olyan energikus akkordokat vágott ki, hogy szinte orgonához hasonlított a zongora. Ha valami szép dalt hallott, a helyszínén eljátszotta és zsenijének önkéntelen sugallatára megszületett hozzá a kíséret anélkül, hogy valaha hozzá hasonlót is hallott volna. Improvizálni, tetszésszerinti hangnembe transzponálni, játékszámba ment neki. Atyja mérnök lévén, áthelyezés folytán Teschenben (megj.: az akkori Magyarország északi határától 20 kilométerre) tartózkodott akkor. Házában megfordult az ottani intelligencia, akik hallva Duci bravúros produkcióit, elragadtatásukban hangversenyt rendeztek és a kis csodagyermek először játszott a nyilvánosság előtt. Sikere fölülmúlt minden várakozást. Tapasztalt aggyastyánok fakadtak könyre, hallván a kised mélységes érzelmi világának, rajongó

szenvedélyének megnyilatkozását. A tapsviharra sugárzó arccal tipegett újból a pódiumra s nem kéretve magát sokáig, felkúszott a székre és ott indult meg keze alatt a rögtönzött melódiáknak egész özöne.

Később egy véletlen folytán valami kis hegedűt kerítettek a számára. A gyerek a kezébe vette ezt a hangszeret, keresztbe tette rajta a vonót és tanítatlanul, tiszta hangok szólaltak meg az értéktelen kis szerszámból. Bámulatraméltó találékonyssággal jött rá hegedülés titkainak egész sorozatára. Magától találta ki a vonó vezetését, alig húzott rajta egyet-kettőt már vibrált alatta a hang, akár az ének. A fejlődés procedurája azonos volt a zongorán tett haladásával. Őt és fél éves korában – még mindig Teschenben, – Pogrobinszki Zeno, a Sevčik iskolának végzett növendéke vette kezébe. Három hónapi tanulás után ez a mester fedezte fel atyja előtt, hogy a fiúnál nagyobb tehetséggel még nem találkozott. Felösmerte hivatottságát, hogy valamikor a legnagyobbaknak is rettegett konkurrensé legyen. Az apa, mint régi borsodi nemesi család sarja, aki szívvel, lélekkel csüngött hazáján, magyarságának tudatában otthon akart vele babérokat szerezni. Ne a külföld érdeme legyen e talentum virágainak kifakasztása, hanem az édes haza földjén sarjadjon ez a nemes virág, ennek a hazának hirdesse pompázó színeit és hazulról áradjon széjjel a világban a magyar géniusz ez újabb csodás megnyilatkozása. És áthelyeztette magát Budapestre. Első útja Hubay Jenőhöz vezette. Ehhez a nagy mesterhez, akinek pedagógiai világhíre messze tulvilágít a magyarság határain, aki lelkének egész nagyságával szuggerálja a kongeniális szellemet és felébreszti a legrejtettebb érzelmeket ott, ahol a lángelme perzselő sugaraiban olvadoznak a lélek rejtelmes aranybányái. – Ő kiolvasztja a tiszta aranyat, formálja, gyúrja, ő csiszolja, fényesíti, amíg vakító ragyogásától meg nem káprázik a szem.

Hubay meghallgatta és felvette az akadémia előkészítő tanfolyamába. Eleinte Szerémi Gusztáv tanította két évig. Ez idő alatt négy év anyagát végezte el. A következő évben már az akadémiai osztályba került. Ide jutnak a legkiválóbbak és legtehetségesebbek. Itt már kizárólag Hubay vezetése alatt áll a kiváltságos növendék. Ez a négy éves tanfolyam, összefoglalata a művészi kiképzés minden fázisának. Aki ezt sikeresen végzi, bátran nyilvánosság elé léphet. Kerékjártó Gyula, a nyolcstendős fiú, rövid két év alatt túl volt mindenben. Egyénisége, magasan túl

szárnyaló poétikus felfogása, fényes fantáziája ez idő alatt szárnyra kapott. A gyermek egy csapásra férfivá nőtt, az érzelmek fékvesztetten csapongtak, a genie pedig ráncbaszedve belső világának dúló cyclon-jait, s a logika, béklyóiba verte a száguldó vihart. – Fölfogásának eredetisége, minden befolyástól ment szubjektivitása, az a varázsszessző, amellyel hallgatóit rabjaivá teszi. – A hegedű ujjai alatt dalol, sír, nevet, zokog, töpreng, elméláz és fölkorbácsolja szívünk minden csepp vérét.

Egyedülálló klasszis, amely nem tűr összehasonlítást, - egyedül a mesterét lehet föléje helyezni, akinek méltó utóda lesz, ha a korral tudásban is utól fogja érn.

Még nem volt tizéves, amikor a román udvartól meghívást kapott a királyné rendeletére. Bukarest és Sinaja (megj.: királyi üdülőhely) lázban égtek érte. Ferdinánd bolgár király ajándékokkal halmozta el. Azután következtek Hollandiában aratott diadalai: Vilma királynő elragadtatásában arany órát, ékszereket ajándékozott neki, saját monogrammjával. Majd elrendelte, hogy három gyermekével együtt egy képen fotografálják le a hangok birodalmának ezt az Isten áldotta kis fejedelmét. Mária José hercegnő arcképpel ajándékozta meg. Németországi körútjai, az angol metropolisban lezajlott hangversenyei, a világsajtó egyhangú elragadtatását vonták maguk után. Több spontán dicséret, a szuperlatívusokban kulmináló dicshimnuszok annyi megcsendülését alig provokálta még hegedűs, mint Ő. Ez a gyermek pedig most karácsonykor töltötte be rövidke életének tizenkettedik évét. November és decemberben ötször hallottuk a vigadó nagytermében, az akadémián, a Népoperában és akár zongora, akár a Wiener Tonkünstler Orchester 60 tagu zenekara kísérette, mindig szuverénül uralkodott mindnyájunkon.

A tőle hallott rengeteg darab közül csak Lalo „Fantasie espagnole”-ját, Beethoven „Román”-át, a Mendelssohn hegedűversenyt, Wieniawski „II. Polonaise”-ét, Händel „Larghetto”-ját akarjuk kiemelni, mint érzelmi forrásának legtisztábban csobogó habfodrait. De tőle hallva minden szép, minden csodás és érdekes, legyen az a klasszicizmus gyöngye, vagy az epigonok kisebb igényű alkotása. Beleönti a lelkét, és ezzel ujjá teremti, zománccal vonja be a rég elfeledett s megunt melódiát. Amellett Duci a magánéletben pajzán gyerek, akinek a football meg a tenisz a főpassziója. Ha pedig a szobában kénytelen ülni, akkor rajzol, fest, sakkozik, komponál, zongorázik s a legki-

sebb gondja is nagyobb annál, semhogy hegedüljön. Mindenhez nagy tehetsége van s mindenben excellál, de gyakorolni alig akar naponta egy óránál többet. De minnek is a szervezetet koptatni, ha a természet úgysis felruházta már a szükséges kellékekkel.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ

(Szül.: Budapest, 1910 – ?)

Hegedűtanulmányait a budapesti Zeneakadémián végezte. Az első négy akadémiai osztályt 1920–1924 között végezte Studer Oszkárnál, a két művészképző osztályt pedig 1924–1926 között Hubay Jenőnél. 1924-ben Reményi-díjat nyert, művészdiplomáját 1926-ban szerezte. Budapest székesfőváros 1926-ban Hubay Jenő díjat alapított a Zeneművészeti Főiskola hegedűtanszakának növendékei számára, amelynek az 1926-27-es évben Szentgyörgyi László lett a nyertese. Diplomahangversenyét 1926. május 31-én adta, és többek között a Beethoven-koncert 1. tételét játszotta. 1924-ben Zürichben, Luzernben, Genfben lépett fel, majd 1927-ben Dohnányi Ernővel együtt Frankfurtban.

1928-30 között Lengyelországban, Hollandiában, Németországban turnézott, valamint Bukarestben is szerepelt az ottani Filharmonikusokkal a román királyné előtt, 1930-ban pedig Párizsban lépett fel.

1931-ben a salzburgi Festspiele-n Dohnányi vezényletével Hubay 11. csárdajelenetét (Szomorúfűz hervadt lombja...) adta elő, majd 1935-ben ismét Frankfurtban szerepelt.

1931-1933 között a budapesti Operaház zenekarának tagja, 1933-1942-ig hangversenymestere, 1942-1944-ig első hangversenymestere (lásd: „A budapesti Operaház száz éve”, 530. l.). Szerepelt a budapesti, varsói, krakkói, müncheni, berlini, hamburgi rádióban, és játékaról több hangfelvétel is készült (His Master's Voice). Életrajzi adatai a Magyar Muzsika Könyve c. kiadványban (1936, 493. l.) található.

Hubay Cebrián Andor: „Apám, Hubay Jenő” című könyvének 9. oldalán említi Reményi Gyenes István „A magyar hegedűművészet története Hubay Jenő megjelenéséig - és azon túl is” c. tanulmányában (1992), hogy Szentgyörgyi László Argentínába került. Varró István Weiner Leó 50. születésnapjára (1955. ápr. 19.) összeállította Weiner külföldön élő tanítványainak és barátainak jegyzékét. Ennek a később kibővített jegyzéknek alapján, a Berlász M.: „Weiner Leó és tanítványai” c.

Szentgyörgyi László

könyv (2003) 213. oldalán található bejegyzésből tudjuk, hogy Szentgyörgyi az Argentínában lévő Tucumán-ban (San Miguel de Tucumán ?) élt a II. Világháborút követően.

A már említett, régi, híres hegedűsök játékát megörökítő amerikai hangfelvételkiadványhoz készült katalógus összeállítója a következőket írja róla, részben utalva Kerékjártó Gyulára is:

„Két egymást követő, helyesírási hibával megjelent név egyetlen címkén, rációfalva a tényre, hogy az iskolában meg szoktam nyerni a helyesírási versenyeket, viszont ilyen nevekkkel, mint ezek, még sohasem kellett megbirkóznom. Itt megint csak át kell ásni magát az embernek a magyar katalógusok iratanyagán, hogy információt szerezzon erről a művészről, de mivel lemezei mindenütt fellelhetők, ezek minden nyomtatásban megjelenő írásnál többet mondanak. Úgy hallottam, Hubay-növendék volt (miért is ne?) és a budapesti Filharmonikusok koncertmestere több éven át. Az 1929-es Ungarischer Künstler Almanach néhány sajtóközleményt és repertoárját említi: Beethoven-koncert, Hubay-, Ernst-, Paganini-, Brahms-, Glazunov-, Spohr-, Viotti-, Mendelssohn-, Lalo-művek, Händel: A-dúr szonáta, Wieniawski: Faust-fantázia, Paganini: Boszorkánytánc, La Campanella, Mózés-fantázia, Sarasate: Andalúzai román, Bazzini: Manók tánca, Hubay: Csárdajelenet. Bizonyára játszott más darabokat is, de kezdetként ez a felsorolás is megteszi. A kiadványunkhoz kiválasztott, általa előadott Mózés-fantázia Paganini zeneiségének elismerését jelenti, és többet nyújt pusztán technikánál – a néhány lemez között ezt tartom a legjobb felvételnek, amiket hallottam.

Hogy hol van jelenleg Szentgyörgyi úr, vagy hol volt az elmúlt harminc évben, ezt csak találgatni lehet.”

Rakos Miklós